

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra preprimární a primární pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Zkušenosti učitelů s adaptací ukrajinských dětí v mateřské škole

Teacher's experience with the adaptation of Ukrainian children in preschool

Jana Pammerová

Vedoucí práce: PhDr. Petra Ristić, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro mateřské školy

Studijní obor: B MS 20

Prohlášení

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Zkušenosti učitelů s adaptací ukrajinských dětí v mateřské škole potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Prohlašuji, že jsem při její tvorbě nepoužila nástrojů umělé inteligence jiným způsobem, než je uvedeno ve vyjádření, které je součástí textu práce. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 10. 4. 2025

Jana Pammerová

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala PhDr. Petře Ristić, Ph.D. za odborné vedení mé práce, za její čas, ochotu, empatický přístup, inspirativní rady a cenné připomínky.

Děkuji také všem dotazovaným pedagogům, bez nichž by tato práce nemohla vzniknout.

ABSTRAKT

Bakalářská práce analyzuje zkušenosti učitelů mateřských škol, kteří se podíleli na adaptaci ukrajinských dětí do předškolního vzdělávání. S prudkým nárůstem počtu ukrajinských rodin přicházejících do České republiky po vypuknutí válečného konfliktu na Ukrajině byli učitelé postaveni před nutnost využívat nových metod při integrování těchto dětí do vzdělávacího systému. Cílem práce je identifikovat metod práce, které napomáhají úspěšné adaptaci dětí z Ukrajiny, a zmapovat stávající systém podpory během procesu začleňování ukrajinských dětí do českých mateřských škol.

Teoretická část se zabývá problematikou procesu adaptace dítěte v mateřské škole, s důrazem na specifika začleňování vícejazyčných dětí. Popisuje legislativní rámec, na jehož základě je možné děti adaptovat, následně se zabývá jeho dílčími faktory, metodami využitých v praxi a výzvami, se kterými se učitelé denně potýkají.

Empirická část představuje výsledky výzkumného šetření, které bylo realizováno metodami kvalitativního i kvantitativního výzkumu. Hlavní výzkumné otázky byly zaměřeny na zjištění, jaké metody podpory využívají učitelé k úspěšné adaptaci ukrajinských dětí; jakým problematickým situacím čelí v průběhu adaptačního období; a identifikaci příkladů dobré praxe. Analýza dat byla provedena metodou otevřeného kódování. Triangulace dat byla zajištěna komparací dat z dílčích zdrojů (dotazníků a polostrukturovaných rozhovorů s učiteli mateřských škol).

Závěr práce shrnuje výsledky celého výzkumu, které jasně ukazují, že obecně platné metody nelze vždy snadno individualizovat v praxi, a diskutuje ověřená doporučení, která mohou učitelům v podobné situaci významně usnadnit práci.

KLÍČOVÁ SLOVA

ukrajinské děti, mateřská škola, učitelé mateřských škol, adaptace, vícejazyčné děti, komunikace

ABSTRACT

The bachelor's thesis analyzes the experiences of preschool teachers who participated in the adaptation of Ukrainian children to preschool education. With the sharp increase in the number of Ukrainian families coming to the Czech Republic after the outbreak of the war in Ukraine, teachers were faced with the need to use new methods in integrating these children into the educational system. The thesis deals with the identification of work methods that help the successful adaptation of children from Ukraine, and maps the existing support system during the process of integrating Ukrainian children into Czech kindergartens.

The entire research has qualitative and quantitative elements. The method of data triangulation was used when comparing partial sources and open coding when working with questionnaires and semi-structured interviews.

The theoretical part deals with the issue of the process of a child's adaptation in kindergarten, with an emphasis on the specifics of integrating multilingual children. It describes the legislative framework of the entire process, on the basis of which it is possible to adapt children, then deals with its partial factors, methods used in practice and challenges that teachers face daily.

The empirical part of the text is devoted to three main research questions, which are focused on the support methods that teachers use to better adapt Ukrainian children; the problematic situations that teachers were exposed to during the adaptation period; and the sharing of proven practice.

The conclusion summarizes the results of the entire research, which clearly show that generally valid methods cannot always be easily individualized in practice, and subsequently verified recommendations that can significantly facilitate the work of teachers in a similar situation in the future.

KEYWORDS

Ukrainian children, preschool, preschool teachers, adaptation, multilingual children, communication

Obsah

Obsah	5
Úvod	7
1 Legislativní rámec vzdělávání dětí cizinců v České republice	10
2 Adaptace dětí v mateřských školách	12
2.1 Faktory ovlivňující adaptaci dětí	13
3 Ukrajinské děti v českých mateřských školách	15
3.1 Přijímání ukrajinských dětí do českých mateřských škol.....	15
3.2 Adaptace vícejazyčných dětí	16
3.3 Metody práce s vícejazyčnými dětmi	18
3.4 Výzvy při práci s vícejazyčnými dětmi	21
3.5 Shrnutí teoretické části	21
4 Praktická část.....	24
4.1 Metodologie.....	24
4.1.1 Výzkumné cíle.....	24
4.1.2 Výzkumné otázky:.....	25
4.1.3 Výzkumné metody.....	25
4.1.4 Výzkumný soubor	26
4.1.5 Harmonogram výzkumu	26
4.2 Výzkumné šetření	27
4.2.1 Analýza výzkumného šetření	28
4.2.2 Výsledky výzkumu	28
Diskuze	37
Závěr.....	39
Seznam použitých informačních zdrojů	41

Vyjádření k využití nástrojů umělé inteligence	48
--	----

Úvod

V současné době se v českých mateřských školách stále častěji setkáváme s dětmi, které pocházejí z různých kulturních a jazykových skupin. Jedna skupina v posledních letech zaznamenala výrazný nárůst – a to děti z Ukrajiny. Tato skutečnost je důsledkem vypuknutí ozbrojeného konfliktu na Ukrajině v únoru 2022. Po začátku konfliktu došlo k velké migrační vlně, která pro Českou republiku¹ znamenala enormní zvýšení počtu žádostí o azyl. S pokračující válkou bez jasného konce je v nejlepším zájmu všech zúčastněných stran, aby se uprchlíci² plnohodnotně začlenili do ekonomického procesu „nového“ státu.

Dle Sociologické encyklopedie (Nešpor, 2017) je jako migrace označován proces, který zahrnuje prostorové přemísťování jednotlivců či skupin z jedné oblasti do jiné, kdy je spojen se změnou místa bydliště na různě dlouhou dobu. V případě této nesmírně náročné životní situace jsou civilisté nepřímými aktéry – a mají potřebu chránit sebe i své blízké. Část zasažené populace se tak rozhodla vyhledat svůj nový dočasný domov a mnozí se usídlili v ČR, která nabízí bezpečný životní prostor.

Důvody této migrační vlny lze shledat zejména jako politické, ekonomické a sociální. Evropský parlament v roce 2022 odhadoval, že 90 % migrantů jsou právě ženy a děti (Evropský parlament, 2022). Na základě nevyzpytatelnosti vývoje událostí a bez predikce konce konfliktu, se migranti museli přizpůsobit novým životním podmínkám.

Každá společnost má jasně dané vzorce chování na základě jejich sociálního a kulturního vývoje, který je v čase ovlivňován různými faktory (Kořa, 2015). Dílčí tradice, zvyky, pravidla a další specifika vychází z národní identity. Tento proces začleňování s sebou nese celou řadu úskalí a překážek i bez stresu, strachu a nejistoty, které uprchlíci prožívají. Správná socializace je tak jedním ze základních stavebních kamenů k jejich překonání. Obzvláště pak u dětí předškolního věku, které tímto procesem musí ve svém věku v mateřské škole projít, aby se mohly dále vyvíjet a formovat.

Během procesu socializace se člověk učí zařadit do společnosti a zároveň se v ní učí žít (Průcha & Veteška, 2012). Morgensternová a Šulová (2007) tvrdí, že jsou v rámci

¹ Dále jen ČR.

² V této práci je uprchlík dle organizace Člověk v tísni definován jako „člověk, který se nachází mimo zemi svého původu a který má opodstatněný strach z pronásledování z důvodu rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo politickému přesvědčení.“

tohoto procesu jednotlivcům předávány společenské hodnoty, formy komunikace a zároveň si osvojují standardizované modely chování, které se učí od dospělých i svých vrstevníků. Dle Průchy a Vetešky (2012) tento proces totiž probíhá už téměř od narození – v rodině, a následně v navazujících prostředích, do kterého dítě přechází v institucionálním vzdělávání. Předškolní věk je klíčovým obdobím, které utváří samotnou osobnost dítěte. Nedostatky a chyby v dětské výchově pak mohou ústit k poruchám chování a delikvenci. Jak se s touto situací ale vyrovnávají děti, které musely ve velkém spěchu opustit všechno, co znají a procesem socializace si projít v prostředí, kde nikomu nerozumí?

Podmínkou pro začlenění ukrajinských migrantů je umístění dětí do institucionální péče – mateřských či základních škol. Zapojení těchto dětí do českého vzdělávacího systému je důležité pro získání kvalitního vzdělání, ale i kvůli jejich snadnější adaptaci na odlišné kulturní a sociální podmínky.

Dle Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy³ v mateřských školách došlo v období od února 2022 do září 2023 k nárůstu o 1 308 ukrajinských dětí, což představuje 23 % nárůst oproti předchozímu období (MŠMT, 2024). Nastalá situace klade nové nároky na pedagogickou praxi a vyžaduje specifické přístupy a strategie k podpoře začlenění těchto dětí. Adaptace dětí v mateřské škole je souhrnný proces, který pojímá nejen překonávání jazykových bariér, ale také sociální a kulturní integraci, vytvoření pocitu bezpečí a přijetí, a vhodného nastavení celkového well-beingu dětí. Jeden z nejvýznamnějších aspektů tohoto procesu je interakce pedagogů mateřských škol s dětmi a jejich rodinami.

Cílem této bakalářské práce je popsat zkušenosti učitelů mateřských škol s adaptací ukrajinských dětí a identifikovat osvědčené strategie a metody, které přispívají k jejich úspěšné integraci a zároveň poukázat na výzvy a překážky, kterým učitelé čelí. Práce mapuje a analyzuje konkrétní přístupy a postupy, které učitelé využívají na podporu začleňování dětí z Ukrajiny do předškolního vzdělávání a spolupráce s jejich rodinami.

Teoretická část shrnuje legislativní rámec participace cizinců do mateřských škol a teoretické rámce jejich začleňování a podpory adaptace do systému předškolního

³ Dále jen MŠMT.

vzdělávání. Další část textu zahrnuje metody a obecná doporučení pro pedagogické pracovníky při práci s vícejazyčnými dětmi.

Empirická část práce popisuje metodologii a výsledky celého výzkumu – systém shromažďování dat, využití polostrukturovaných rozhovorů a dotazníků, analýzu dat, souhrn výsledků bádání a doporučení pro pedagogy do praxe.

Adaptace ukrajinských dětí v mateřských školách je aktuálním a významným tématem, které přináší nové výzvy do oblasti předškolního vzdělávání. Přínos této práce spočívá především v tom, že přináší další vhled do této problematiky a přispívá k lepšímu porozumění danému fenoménu. Neméně důležitá je diskuze doporučení pro pedagogy z běžné denní praxe, která podporují úspěšnou integraci dětí z rozdílného kulturního a jazykového prostředí.

1 Legislativní rámec vzdělávání dětí cizinců v České republice

Považuji za důležité se hned na začátku práce zaměřit na legislativní ukotvení přijímání cizinců do českých mateřských škol, protože již zmíněná migrační vlna po únoru 2022 vyvolala potřebu úprav a změn platné legislativy, jejichž cílem bylo umožnit zasaženým rodinám co nejrychlejší a nejsnadnější pomoc v těžké životní situaci.

Vzdělávací systém ČR podléhá právnímu řádu a je zakotven v české legislativě. Vzdělávání dětí cizinců⁴ je v ČR upraveno zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).⁵ Školský zákon říká, že právo na vzdělávání musí být umožněno všem dětem bez ohledu na jejich národnost, jazyk nebo kulturní zázemí (§ 2, odst. 1) a zároveň stanovuje, že vícejazyčné děti mají nárok na podporu při vzdělávání a učitelé by měli upravovat metody výuky tak, aby vyhovovaly jejich potřebám.

Od roku 2021 došlo ke změně v poskytování jazykové podpory pro děti a žáky s odlišným mateřským jazykem, kdy byla pevně ukotvena povinnost organizovat jazykovou podporu ve třídách, kde jsou čtyři a více cizinci. Tato změna je zanesena v § 16a školského zákona. V roce 2022 se zintenzivnila jazyková podpora pro ukrajinské děti a v mateřských školách se začaly organizovat kurzy češtiny zaměřené na vícejazyčné děti.

V roce 2022 vydala vláda České republiky tzv. Lex Ukrajina. Jedná se o neformální název souboru souhrnných opatření pro udělení dočasné ochrany cizincům (zejména občanům Ukrajiny), potvrzuje právo těchto osob na volný vstup na český trh práce a zajišťuje určitá práva v oblasti sociálního zabezpečení, školství a zdravotních služeb. Tento soubor sdružuje zákony č. 65–67/2002 Sb. a nařízení vlády č. 206/2002. Klíčovým je především Zákon č. 67/2022 Sb.⁶, který zavedl speciální opatření pro začleňování dětí s dočasnou ochranou do vzdělávacího systému ČR. Také upravuje mimořádná opatření v oblasti vzdělávání pro děti uprchlíků z Ukrajiny. Tato legislativa obsahuje doporučení pro individuální vzdělávací plány, organizační opatření, zajištění tlumočnicků nebo pomocných pracovníků, kteří pomohou při začleňování dětí do vzdělávacích institucí. Tyto metodiky byly

⁴ Dítě cizinec je dle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) definováno jako dítě, které nemá státní občanství České republiky a jehož pobyt je na území České republiky legální na základě platných zákonů.

⁵ Dále jen Školský zákon.

⁶ Zákon č. 67/2022 Sb. o opatřeních v oblasti školství v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaných invazí vojsk Ruské federace.

v průběhu času pravidelně aktualizovány v reakci na potřeby škol (MŠMT, 2022) a zároveň poskytovaly podporu pro usnadnění začleňování dětí cizinců pro všechny zúčastněné strany.

Z této kapitoly je zřejmé, že dětské právo na vzdělání a samotná podpora, individuální přístup a případná úprava vzdělávacích metod je zakotvena i v legislativním systému ČR. Do jaké míry je to ale skutečně reflektováno v praxi a využívají učitelky v mateřských školách této opory v zákonech?

2 Adaptace dětí v mateřských školách

Adaptace je klíčovým procesem, během kterého si dítě postupně zvyká na nové prostředí mateřské školy, kolektiv dětí, denní režim a přítomnost nových autorit. Tento proces obsahuje nejen emocionální přizpůsobení, ale i rozvoj sociálních dovedností, což je pro děti zásadní výzva, protože prostředí mateřské školy se často výrazně liší od domácího prostředí (Vágnerová, 2018). Přizpůsobení se v mateřské škole má zvláštní význam, protože je to často první místo, kde dítě tráví pravidelně delší čas mimo domov a učí se socializovat a pracovat v rámci širšího kolektivu vrstevníků (Šmelová, 2015).

Dítě je při příchodu do mateřské školy vystaveno řadě nových situací, jako jsou nové sociální vztahy, nová pravidla, a musí se přizpůsobit soužití ve skupině. Učí se komunikovat s ostatními dětmi, respektovat autority a spolupracovat, což jsou kompetence, které jsou klíčové pro jeho další vývoj (Vágnerová, 2018). V této životní etapě je velmi důležité zajistit osobní přístup k dítěti, protože každé dítě má individuální temperament a potřebuje rozlišeně dlouhý čas na adaptaci (Splavcová & Kropáčková, 2016).

Podpora učitelů a rodičů je při tomto postupu zásadní. Adaptační období bývá náročné nejen pro dítě, ale i pro rodiče, kteří často prožívají nejistotu z odloučení a obavy o to, jak jejich dítě zvládne nové prostředí (Splavcová & Kropáčková, 2016). Proto je důležité, aby byli rodiče včas informováni o adaptačních postupech a taky se mohli aktivně podílet na celém procesu (Šmelová, 2015).

Při procesu přizpůsobení se adaptačnímu systému, který doporučuje také Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV, 2021), je důležité zohlednit potřeby jednotlivých dětí a umožnit jim postupně se sžít s novým prostředím. Okolnosti ovlivňující adaptaci zahrnují nejen individuální vlastnosti dítěte, jako je jeho temperament a emocionální stabilita, ale i kvalita prostředí mateřské školy a podpora ze strany učitelů a rodičů (Gavora, 2012). Hlavní roli hraje především komunikace mezi školou a rodiči, aby byl přechod do nového prostředí co nejhladší.

V této pasáži je nastíněna základní problematika týkající se adaptace v obecné rovině. Tento proces je nesmírně složitým jevem a jistě v rámci rozsahu této práce nelze zcela poskytnout všechny jeho aspekty. Na druhé straně je to jeden z klíčových parametrů, se kterým se děti v mateřských školách potýkají (a to bez ohledu na rodný jazyk), tudíž je

z mého pohledu nezbytné se pokusit alespoň základní faktory zachytit, což nám v dalších pasážích pomůže lépe porozumět celkovému kontextu.

2.1 Faktory ovlivňující adaptaci dětí

Adaptace dětí na prostředí mateřské školy je komplexní proces. Tento proces je ovlivňován celou řadou faktorů a každé dítě jím prochází zcela individuálně – v závislosti na biologických, psychologických a sociálních podmínkách. Mezi nejdůležitější aspekty, které mají vliv na průběh adaptace, se řadí věk dítěte, rodinné zázemí, jazykové dovednosti, individuální temperament a kvalita podpory poskytované ze strany pedagogů a jejich rodičů (Holečková & Bartoš, 2019).

Jedním z nejvýznamnějších faktorů, který působí na adaptaci, je **věk dítěte** při vstupu do mateřské školy. Mladší děti (zejména ve věku dvou až tří let) mohou mít větší potíže s přechodem do nového prostředí z důvodu, že ještě nemají plně rozvinuté sociální dovednosti a neumí se vyrovnat s delším odloučením od rodičů. Starší děti, převážně ve věku okolo pěti let, obvykle mají více zkušeností s komunikací s vrstevníky a jsou schopné se lépe přizpůsobit novým situacím (Holečková & Bartoš, 2019).

Rodinné prostředí hraje v adaptačním procesu zásadní roli. Zpravidla se snadněji přizpůsobují děti, které přicházejí z rodin se stabilním zázemím. Rodiče, kteří se na tomto procesu aktivně podílí, svým jednáním napomáhají dítěti s přechodem do školního prostředí – například tím, že spolupracují s učiteli, informují je o potřebách svého dítěte, nebo své dítě aktivně povzbuzují. V tomto ohledu je velmi důležité, aby rodiče dětem v předškolním věku poskytovali pozitivní obraz mateřské školy a motivovali je k tomu, aby do ní docházely s radostí.

Jazykové dovednosti dítěte významně ovlivňují jeho schopnost přizpůsobit se novému prostředí. Děti, které ovládají jazyk prostředí, do kterého přicházejí, jsou schopné rychleji navazovat sociální kontakty. Dokáží lépe porozumět dennímu režimu a pochopit očekávání mateřské školy. Naopak děti s jazykovou bariérou, například vícejazyčné děti nebo děti s opožděným vývojem řeči, mohou mít problémy s porozuměním a komunikací, což může jejich adaptaci zpomalit (Národní pedagogický institut, 2019).

Temperament dítěte (tedy jeho vrozené rysy jako například míra emocionality, sociální interakce či úroveň aktivity) může také výrazně ovlivnit průběh adaptace. Některé děti jsou přirozeně otevřené novým situacím a rychle se sžijí s kolektivem. Zatímco jiné děti jsou introvertní a potřebují více času na to, aby si zvykly na nové prostředí a nové vztahy (Vágnerová, 2018).

Kvalita interakcí mezi učiteli a dětmi je jedním z klíčových faktorů ovlivňujících adaptaci. Pedagogové, kteří vytvářejí bezpečné a podporující prostředí, kde je respektována individualita dítěte, mohou významně usnadnit proces adaptace. Učitelé by měli věnovat pozornost tomu, aby dětem poskytli dostatek prostoru pro postupné začlenění do kolektivu, umožnili jim individuální přístup a podporovali rozvoj jejich dovedností (Štěpánková, 2020).

Proces adaptace je dynamický a individuální, ovlivněný celou řadou specifických jevů. Kombinace podpory rodiny, osobnostních rysů dítěte a kvality pedagogického přístupu vytváří základ pro úspěšnou adaptaci dítěte v mateřské škole. Důležité je zaměřit se na zvláště charakteristické potřeby dětí s rozdílným mateřským jazykem a poskytnout jim na základě jejich individuality vhodnou podporu pro překonání jazykových a kulturních bariér. Pro mě se tak stává klíčovou otázkou, jakým způsobem podpora adaptačního procesu v praxi skutečně probíhá a jakým způsobem učitelky v mateřských školách přizpůsobují svůj přístup k dětem na základě jejich individuálních rysů a rodinného zázemí.

3 Ukrajinské děti v českých mateřských školách

V současné době se ČR potýká ve svém vzdělávacím systému s mnoha novými výzvami. Je více než jasné, že oproti předchozím rokům vznikla výrazně zvýšená poptávka po zařazování dětí cizinců do vzdělávacího procesu, přičemž bylo nutné na tento fenomén pružně reagovat. Do jisté míry lze stále hovořit o tom, že se celá situace neustále dynamicky vyvíjí a hledají se cesty, jak nově příchozí uprchlíky co nejsnadněji adaptovat nejen do vzdělávacího procesu, ale i do ekonomického procesu státu a běžného každodenního života. V úvodu bylo již nastíněno, že většinu ukrajinských uprchlíků tvoří právě ženy a děti. V této části se tak zaměřuji na děti předškolního věku, které v mé práci sehrávají tu nejdůležitější úlohu. Jedná se totiž o děti, které jsou zcela závislé na péči dospělé osoby. Musí být umístěny do mateřské školy, aby matka mohla pravidelně docházet do zaměstnání a tím mu zajistila kvalitní a důstojnou životní úroveň. Jak celý proces probíhá a jaká úskalí při tom musí překonávat?

3.1 Přijímání ukrajinských dětí do českých mateřských škol

Jak již bylo nastíněno v předchozích částech práce, po roce 2022 se český vzdělávací systém potýkal s celou řadou nových výzev. Začala cesta hledání možností, jak celý proces co nejvíce usnadnit pro všechny zainteresované osoby. Celý proces přijímání vícejazyčných dětí do mateřských škol se řídil platnou legislativou vycházející z tzv. Lex Ukrajina.

Na jaře roku 2022 byla přijata řada opatření, která měla usnadnit práci ředitelům jednotlivých institucí a minimalizovat byrokratické požadavky. Byla vydána celá řada metodických pokynů a dalších podpůrných materiálů pro pedagogické pracovníky, jak se vyrovnat s jazykovou bariérou, a to vše s jediným cílem – urychlit celý proces adaptace a usnadnit tak dětem (ale i jejich rodičům), začlenění do běžného každodenního života v ČR.

Děti cizinců neměly povinnost se k českému povinnému předškolnímu vzdělávání nebo k povinné školní docházce hlásit bezprostředně po příjezdu. Nebylo tak nutné spěchat na přijetí do školy, neb se nejdříve měli všichni adaptovat na situaci, kterou si právě procházeli a měl jim tak být poskytnut čas na to, aby měli možnost se přizpůsobit všem nově nastalým změnám. Na druhé straně bezprostředně po příjezdu měli možnost

kontaktovat zřízená krizová centra a děti mohly využít pobyt v adaptačních skupinách pro ukrajinské děti.

Ředitelé mateřských škol měli povinnost vypsát tzv. Zvláštní zápisy pro děti s dočasnou ochranou, a to právě s ohledem na narůstající počet dětí z Ukrajiny. Tyto zápisy probíhaly na základě již zmíněného Zákona č. 67/2022 Sb. Tato situace je zcela nevídaným specifikem, jež je charakteristické pro školní rok 2022/2023. Tento tzv. Zvláštní zápis se nevztahoval pouze na soukromé a církevní školy, ale i státní instituce se mu musely plně podřídít. Přihlášky se podávaly v českém jazyce, nicméně byly zároveň akceptovány i přihlášky dvojjazyčné – a to dle dostupného vzoru MŠMT. Stejně tak významným dalším vstřícným krokem ČR na počátku této participace bylo rozhodnutí o přijetí či nepřijetí do předškolního vzdělávání, které se vydávalo v českém, ale i ukrajinském jazyce. Ukrajinské děti přijaté do předškolního vzdělávání měly možnost snadnějšího vstupu do mateřské školy na základě sestaveného adaptačního plánu, kde byl kladen důraz na osvojení si českého jazyka. Tyto děti byly přijaty na dobu neurčitou.

Z této pasáže tak lze vyvodit, že ze strany ČR byla podniknuta celá řada podpůrných opatření, která v naší historii nemají obdoby, a to především za účelem co nejefektivnější adaptace Ukrajinců do české společnosti. Na základě dat MŠMT lze vyvodit, že tato systémová opatření byla efektivní, neb byla využita velkým počtem uprchlíků, kteří své děti do mateřských škol přihlásili.

3.2 Adaptace vícejazyčných dětí

Adaptace vícejazyčných dětí do českých mateřských škol, představuje velmi charakteristický proces, který je ovlivněn mnoha dalšími faktory a přináší jistá úskalí. Jazyková bariéra a kulturní rozdíly jsou klíčovými výzvami, kterým tyto děti čelí. Vícejazyčných dětí v českých mateřských školách v současné době stále přibývá. Podpora jejich adaptace do školního prostředí je proto velmi aktuálním a potřebným tématem a vyvolává nutnou diskuzi – jsou současně nastavená pravidla a standardy dostačující? Jak proces jejich adaptace skutečně probíhá? S čím vším se tyto děti denně setkávají a musí se s tím v již tak raném věku vyrovnávat?

Jednou z největších výzev pro děti s rozdílným mateřským jazykem je komunikace s učiteli a vrstevníky. Jazyková bariéra znesnadňuje dítěti pochopení pokynů, začlenění

do her a celkové fungování ve školním kolektivu. Nedostatečná schopnost porozumět nebo komunikovat může vést k frustraci, odloučení a negativním emocím, což zpomaluje proces jejich začlenění do kolektivu (Napínová & Svoboda, 2021).

Některé výzkumy ukazují, že děti, které bojují s jazykovou bariérou, se často stahují do sebe a jsou méně aktivní ve skupinových aktivitách. Používání různých metod vizuální a nonverbální podpory, umožní vícejazyčným dětem zapojit se do činností, i když jejich jazyková obratnost není ještě dostatečně rozvinutá (Holečková, 2020). Zároveň je nutné systematicky pracovat na rozvoji jejich jazykových dovedností, například s pomocí her zaměřených na rozvoj slovní zásoby a komunikace, aby postupně dokázaly tyto překážky překonat a plnohodnotně se zařadit do české společnosti.

Vedle jazykových bariér se vícejazyčné děti často potýkají s kulturními rozdíly. Každá rodina přináší do mateřské školy svou vlastní kulturu, zvyky a hodnoty. Tyto rozdíly mohou ovlivnit, jak se dítě cítí ve školním prostředí, a mohou zkomplikovat jeho adaptaci. Učitelé by proto měli věnovat pozornost tomu, aby byly ve školce respektovány různé kulturní zvyklosti a hodnoty (Martínek & Hanušová, 2022).

Důležitou součástí tohoto postupu je také zapojení rodičů do procesu adaptace. Rodiče mohou poskytnout důležité informace o tom, jak jejich dítě reaguje na nové prostředí, různé podněty a jaké jsou jeho potřeby. Je žádoucí, aby učitelé spolupracovali s rodiči a poskytovali jim podporu při začleňování dítěte do mateřské školy (Šafránková & Procházková, 2019). Z druhé perspektivy lze pozitivně kvitovat i celkový přístup rodiny, neb motivující podpora dětí a aktivní spolupráce se školou je vždy oboustranně přínosným benefitem.

Učitelé hrají klíčovou roli při podpoře adaptace vícejazyčných dětí. Kromě charakteristických jazykových metod je důležité, aby byly v mateřské škole vytvořeny podmínky pro inkluzivní přístup, který zohledňuje individuální potřeby každého dítěte. K tomu patří například individuální adaptační plány, které reflektují specifické potřeby dětí s jiným jazykovým a kulturním zázemím (Novotná, 2020).

Děti se také učí pozorováním a interakcí s vrstevníky. Učitelé by měli podporovat hru a spolupráci mezi dětmi tak, aby se děti s odlišným mateřským jazykem cítily přijaté a mohly se co nejdříve zapojit do skupiny. To zvyšuje nejen jejich jazykové schopnosti, ale i jejich pocit sounáležitosti (Štěpánková, 2021).

Adaptační období je pro vícejazyčné děti klíčové. Je to čas, kdy se dítě musí uzpůsobit nejen novému prostředí, ale i novému jazyku a kultuře. Délka a náročnost tohoto období závisí na mnoha faktorech, včetně věku dítěte, jeho dosavadních zkušeností, rodinného zázemí, a zároveň i podpory, kterou mu poskytují rodina a učitelé (Šafránková & Procházková, 2019).

Další důležitou součástí v procesu adaptace dětí na nové prostředí je well-being. Podle Frydenberg, Deans a Liang (2020) je podpora well-beingu dětí zásadní pro vytvoření pocitu bezpečí, stability a důvěry. Autoři zdůrazňují, že k naplnění těchto potřeb je třeba vytvořit prostředí, které podporuje emoční pohodu, sociální interakce a smysl pro sounáležitost. Strategie zahrnují například zapojení dětí do aktivit podporujících jejich schopnost vyrovnávat se s novými situacemi. Používat se mohou například hry ke zvládnutí stresu a posilování pozitivních vztahů mezi dětmi v kolektivu (Frydenberg et al., 2020). Takové přístupy nám mohou pomoci v adaptačním procesu ukrajinských dětí, které čelí novému prostředí, ale také kulturním a jazykovým odlišnostem.

Není pochyb, že adaptace do mateřské školy je náročným obdobím pro všechny děti, natož pak pro děti s odlišným mateřským jazykem, které jsou mnohdy vystaveny velmi silným traumatizujícím zážitkům. Migrační vlna zapříčinila, že bez jakékoliv přípravy se celé rodiny musely takřka okamžitě přestěhovat. Bez svého majetku, často i úspor, do jiného prostředí, jejichž jazyk ani kulturu adekvátně neznají. Některé rodiny odcházely ve velkém strachu, často i zatíženy ztrátou milované osoby. Jakou podporu a vzdělávací metody při adaptaci traumatizovaných dětí, které časem pochopí, že se nejedná pouze o krátký výlet, ani žádné dobrodružství, mateřské školy skutečně poskytují?

3.3 Metody práce s vícejazyčnými dětmi

Z předchozích pasáží jasně vyplývá, že práce s vícejazyčnými dětmi v mateřských školách vyžaduje speciální přístup. Vyžaduje však i speciální metody, které podpoří jejich jazykový rozvoj a usnadní jim adaptaci v novém prostředí a pomohou jim k porozumění základům českého jazyka. (Linhartová, T., & Loudová Stralczynská, B., 2018). Tyto děti jsou vystaveny procesu, během kterého si musí osvojit zcela nový jazyk. To může mít vliv na jejich komunikační schopnosti, ale i psychické rozpoložení, protože tato skutečnost

přináší problémy v jejich sociální interakci s vrstevníky, případně i s pedagogickými pracovníky. Na dětskou psychiku má však vliv především to, aby byly schopné vytvořit si a budovat dobré vztahy se svými spolužáky. V českém kontextu se tato problematika stala zvláště aktuální a vyvstala tak potřeba najít funkční a trvalé řešení, jak jejich adaptaci do společnosti co nejvíce usnadnit.

V mateřských školách tak bylo nezbytné začlenit nové vzdělávací metody, které pomohou ukrajinským dětem zapojit se do kolektivu a zároveň podpořit jejich jazykový vývoj (Felcmanová, 2015). V následující části textu se zaměřím na již vyzkoušené metody, které mohou pomoci právě dětem s odlišným mateřským jazykem při jejich integraci. Jedná se o:

Komunikační metody

Jednou z nejdůležitějších oblastí je podpora komunikace. Učitelé mohou využívat různé prostředky pro ulehčení komunikace. Mezi tyto pomůcky patří například:

- **vizuální pomůcky** jako jsou obrázky, piktogramy a schémata denního režimu, které mohou pomoci dětem orientovat se v prostředí mateřské školy, aniž by plně ovládaly jazyk;
- **neverbální komunikace** – zejména gestikulace a mimika, které mohou zprostředkovat jednoduché pokyny a podpořit porozumění;
- **jednoduchý jazyk** – používání krátkých, opakovatelných vět a základní slovní zásoby, které si děti rychle osvojí.

Integrace jazyka do her a aktivit

Hra je přirozenou součástí vzdělávání předškolních dětí a poskytuje ideální prostředí pro jazykovou integraci (Felcmanová, 2015). Mezi nejčastější metody patří:

- **hraní rolí a dramatizace**, při kterých si děti mohou procvičit jazyk v reálných nebo imaginárních situacích, které jsou zábavné a nenásilné;
- **hudební aktivity**, které jsou velmi efektivní – zapojení různých písniček a říkanek, které pomáhají dětem osvojit si nová slova a větná spojení;
- **projekty zaměřené na tvořivost**, jako jsou například společné kreslení nebo modelování, kde jazyk není hlavní bariérou, ale spíše prostředkem k interakci.

Podpora rodného jazyka

Podpora rodného jazyka může usnadnit dětem přechod k osvojování druhého jazyka.

Klíčovou roli zde hraje:

- **spolupráce s rodinou**, která je důležitá v zapojení rodičů do vzdělávacího procesu a k vzájemné komunikaci o potřebách dítěte;
- **dvoujazyčné materiály**, tedy poskytování knih nebo pomůcek v obou jazycích.

Specifické metody a programy

Některé metody a programy jsou navrženy přímo pro práci s vícejazyčnými dětmi (Felcmanová, 2015):

- **metoda Persona Dolls**, která spočívá v používání panenek s příběhem, které pomáhají dětem pochopit a zpracovat rozdíly mezi kulturami;
- **storytelling**, tedy vyprávění příběhů za pomoci vizuálních pomůcek, které propojuje jazyky a kultury;
- **metoda KIKUS**, kdy se jedná o přístup zaměřený na systematické rozšiřování slovní zásoby a podporu vícejazyčnosti u dětí. Metoda využívá různé aktivity, jako jsou hry, písně a interaktivní cvičení, které napomáhají k osvojování nového jazyka přirozenou cestou.

Podpora kulturní integrace

Integrace dětí s jiným jazykovým a kulturním zázemím zahrnuje i podporu vzájemného pochopení a respektu. Činnosti mohou zahrnovat:

- **oslavy a tradice**, to jest zapojování prvků z kultury dítěte (například oslavy ukrajinských svátků) do programu mateřské školy;
- **multikulturní aktivity** jako představování různých kultur skrze příběhy, hry nebo ochutnávky jídel.

Metody práce s vícejazyčnými dětmi vyžadují citlivý přístup, kreativitu a spolupráci s rodiči a případně i dalšími odborníky, kteří budou schopni reflektovat individualitu konkrétního dítěte. Klíčové je vytvořit prostředí, kde se děti cítí bezpečně, přijaté, chápané

a kde mohou dále rozvíjet své jazykové dovednosti a vztahy s vrstevníky. Dle Linhartové a Loudové Stralczynské (2018) by měly být tyto metody používány, protože je jejich efektivita v praxi již prokázána – otázkou je, v jaké míře a zda jsou v českých mateřských školách skutečně aplikovány.

3.4 Výzvy při práci s vícejazyčnými dětmi

Přechozí pasáže nám tak jasně definují hlavní problémy, se kterými se pedagogové v mateřských školách denně setkávají a lze je označit jako přední a nejpálčivější výzvy, se kterými se potýkají. Jedná se o:

- **jazykovou bariéru:** nedostatečná znalost češtiny může vést k obtížím v komunikaci mezi dětmi a pedagogy;
- **kulturní rozdíly:** odlišné kulturní zvyklosti a hodnoty mohou ovlivnit chování dětí a jejich reakce na určité situace ve školce, pedagogové by měli ukazovat dětem i odlišnosti z jiných kulturních prostředí;
- **sociální integraci:** začlenění vícejazyčných dětí do kolektivu může být náročné, zejména pokud se ve třídě objevuje více dětí ze stejné země – mohou se vytvářet různé skupinky, proto je důležité vytvářet bezpečné prostředí, které podporuje přátelství a vzájemný respekt.

V důsledku lze tedy říci, že za použití výše zmíněných metod lze tyto problémy na základě dlouhodobé a systematické práce eliminovat na minimum. Faktem zůstává, že všichni zapojení aktéři do procesu adaptace ukrajinských dětí do mateřských škol mají jediný společný cíl – a to úspěšně začlenit dítě s cizím mateřským jazykem do kolektivu a poskytnout mu příležitost se dále individuálně rozvíjet (Holečková, 2020). Lze adekvátním užíváním těchto metod do budoucna skutečně předcházet situacím, ve kterých by tyto problémy gradovaly tak, aby se odstranily potenciálně negativní dopady na jejich budoucí vývoj?

3.5 Shrnutí teoretické části

Vláda České republiky aktivně podnikla celou řadu kroků, jak usnadnit ukrajinským dětem vstup do předškolního vzdělávání. Zároveň je nutno vyzdvihnout, že v případě potřeby bylo okamžitě jednáno – byla upravena legislativa, aby rodiče (uprchlíci) měli snazší cestu

pro zápisu dětí do mateřských škol, ale formou metodologických doporučení byl i pedagogickým pracovníkům poskytnut jakýsi „návod“, jak s dětmi efektivně pracovat, aby jejich adaptace mezi české děti měla co nejhladší průběh. Z textu jasně vyplývá, že je vynakládáno velké úsilí, aby adaptační proces probíhal hladce.

Obecná doporučení pro pedagogy, kteří mají ve třídě vícejazyčné děti, se řídí poměrně jednoduchými principy. Pro každé dítě, které vstupuje do kolektivu a nemusí být ani vícejazyčné či mít negativní zkušenosti s migrací, je tento proces náročný. Se všemi žáky je v průběhu jejich povinné školní docházky pracováno tak, aby se postupem času vícejazyčnými staly – což dokládá povinná výuka dvou cizích jazyků na druhém stupni základních škol. Lze tak vyvozovat, že tento proces vedoucí k porozumění českému jazyku není učitelkám a učitelům v našem prostředí neznámý. Jedná se o specifickou situaci, která si žádá specifické metody, na druhé straně by všichni z povinného vzdělávání měli odejít „na stejné úrovni.“ Počet zvládnutých jazyků se nemění ani v tomto případě, jen se jedná o náročnější cestu, která si žádá individuální přístup.

Každé dítě je individualitou a do vzdělávacího procesu vždy vstupuje s jistými hodnotami a předsudky. Ty jsou ovlivněny rodinným zázemím a dílčími osobnostními rysy jedince. Proto je i v běžné praxi (tj. i při práci s česky hovořícími dětmi) nutné ke každému jednotlivci potřeba volit ryze individuální přístup, který nejlépe vyhovuje jeho potřebám, aby se mohl dál rozvíjet. Podle Šírové je právě „*poznávání individuálních potřeb dětí nezbytnou součástí práce učitelky současné mateřské školy*“ (2015, s. 94). V okamžiku, kdy pedagog tyto individuální potřeby u dětí odhalí, sám si do budoucna usnadní práci v plánování a realizaci výuky či v samotném hodnocení výchovně vzdělávacích aktivit (Šírová, 2015). Druhým pozitivem se pak stává, že v mnohem kratším časovém horizontu uvidí jasné výsledky své práce. V okamžiku, kdy by všechny děti naprosto nevhodně paušalizoval, nemusel by se k těmto pozitivním výsledkům nikdy dojít.

Důležité je, aby pedagog dítě opravdu poznal. K tomu, aby jeho pedagogická činnost měla smysl, musí rozklíčovat hned několik proměnných. Jedná se především o pochopení, proč dítě jedná tak, jak jedná v některých situacích. Jeho hlavním zájmem by mělo být, jak dítě vhodně motivovat, které aktivity zvolit a jak jej co možná nejlépe vtáhnout do společných aktivit. Učitel by měl pozorovat, jak navazuje, buduje a udržuje

vztahy, zda a v jakých situacích se dokáže soustředit, jakým způsobem využívá nabyté zkušenosti, jak projevuje vlastní temperament a jaké jsou jeho emoční reakce.

Učitelé mohou absolvovat školení zaměřená na práci s vícejazyčnými dětmi a osvojit si efektivní metody výuky češtiny jako druhého jazyka dle metod popsanych v předchozích částech textu.

Neméně významnou složkou individualizovaného vzdělávacího procesu je aktivní komunikace s rodiči vícejazyčných dětí, protože je klíčová pro porozumění potřeb dítěte a zajištění spolupráce mezi domácím a školním prostředím. Školky by také měly podporovat multikulturní aktivity, které zohledňují různé kulturní pozadí dětí, a tím přispívat k jejich lepší integraci a vzájemnému porozumění.

Implementace výše uvedených metod a přístupů může významně přispět k úspěšné adaptaci vícejazyčných dětí v mateřských školách a podpořit jejich jazykový i sociální rozvoj. V praktické části se tak zaměřím na to, jaká je realita v českých mateřských školách na mnou vybraném vzorku.

4 Praktická část

Praktická část předkládá výsledky výzkumu, který se zaměřuje na identifikaci metod, které učitelé mateřských škol využívají při začleňování ukrajinských dětí do vzdělávání. Cílem výzkumu je zároveň zmapovat, jakým problémům učitelé čelí a co je pro ně největší výzvou při práci s ukrajinskými dětmi a při samotném adaptačním procesu.

4.1 Metodologie

Metodologicky se práce odráží od studia aktuálně platné legislativy a odborných publikací z oblasti pedagogiky, kdy jsou tato fakta následně doplněna dotazníkovým šetřením a komparována s polostrukturovanými rozhovory.

Jedná se tak o kombinaci kvantitativního a kvalitativního výzkumu. Kvantitativní aspekt jsem využila u dotazníkového šetření, kdy jsem využila statistické metody pro analýzu dat dle Chrástky (2007). Kvalitativní výzkum v této práci převažuje. Hendl (2023) jej popisuje jako výzkum, který se zaměřuje na individuální chápání a interpretaci dílčích problémů, situací nebo různých fenoménů jednotlivci (případně určitými skupinami), a zároveň nevyužívá žádných statistických metod. Jedná se tedy o výzkum založený především na etnografickém přístupu s prvky fenomenologického výzkumu, kdy jsem se snažila zaměřit na to, jak konkrétní jedinci vnímají určitou zkušenost.

K tomuto se velmi úzce váže právě i využití polostrukturovaných rozhovorů. Metodiku pro jejich sestavení jsem rovněž čerpala od Hendla (2016), a to především z toho důvodu, že tato metoda poskytuje možnost cílit na klíčové okruhy a formou otevřených otázek nechat respondenta mluvit. Považuji za stěžejní, že v takovém okamžiku se pak sám zaměřuje na specifika, která jsou důležitá z jeho pozice – tj. sám vyzdvihuje klíčová témata, na která je potřeba se zaměřit ve smyslu aktuální poptávky. V souladu s Etickým kodexem UK (2018) byly anonymizovány veškeré informace, které by mohly vést k identifikaci respondentek výzkumu nebo k identifikaci institucí, ve kterých jsou zaměstnány. Všechny respondentky podepsaly informovaný souhlas.

4.1.1 Výzkumné cíle

Pro zjištění cílů výzkumu jsem stanovila tři výzkumné otázky. První z nich je zaměřená na systém a metody podpory, které učitelé využívají k pomoci lepší adaptace ukrajinských

dětí. Druhým sledovaným okruhem jsou problematické situace, kterým byli učitelé v průběhu adaptačního období vystavováni. Třetí výzkumná otázka se zaměřuje na ověřenou praxi a sdílení tipů, které se dotazovaným učitelům nejlépe osvědčily.

4.1.2 Výzkumné otázky:

1. Jaké metody používají učitelé mateřských škol pro podporu adaptace ukrajinských dětí?
2. Jakým nejčastějším problémům museli učitelé čelit v adaptaci ukrajinských dětí?
3. Jaké metody se významně osvědčily při adaptaci ukrajinských dětí?

4.1.3 Výzkumné metody

Ve své bakalářské práci jsem kombinovala analytické, kvalitativní a kvantitativní výzkumné metody.

Výzkumná data byla získána studiem odborné literatury, z polostrukturovaných rozhovorů a z dotazníku. Metodiku triangulace dat jsem čerpala z Hendla (2016), což mi umožnilo všechny tři metody kombinovat a data vzájemně komparovat. Tento postup mi umožnil komplexnější porozumění zkoumané tematice. Polostrukturované rozhovory jsem si vybrala z důvodu, že poskytují detailní vhled do osobních zkušeností a strategií oslovených respondentů. V této kvalitativní části výzkumu považuji za hlavní přínos zvolené metody lidský faktor a možnost flexibility při kladení otázek – tj. okamžitou reakci na získané odpovědi. Tato kvalitativní data byla dle Gavory (2012) doplněna kvantitativními i kvalitativními daty získanými z dotazníků a následně komparována s odbornou literaturou.

Tematické okruhy rozhovorů vychází z výzkumných otázek, přičemž jsou zaměřeny na využití konkrétních metod používaných při adaptaci ukrajinských dětí, dále pak na výzvy, kterým učitelé při tomto procesu čelili, jejich zkušenosti se zdoláváním jazykové bariéry a význam role spolupráce s rodiči.

Dotazník posloužil ke sběru dat od širšího počtu učitelů a jsou v něm zahrnuty uzavřené i otevřené otázky. Otevřené otázky respondentům umožnily vyjádřit své zkušenosti podrobněji. Obsah otázek je zaměřen na běžně používané metody a strategie adaptace, frekvenci používání těchto metod a identifikaci překážek v procesu adaptace.

Právě kombinace všech výše zmíněných přístupů umožňuje spojit hloubkovou analýzu individuálních zkušeností s širším přehledem názorů větší skupiny učitelů, kdy jsou všechna data komparována s odbornou literaturou, což souhrnně zvyšuje validitu celého výzkumu (Hendl, 2016).

Analýza dat probíhala na základě metody otevřeného kódování, kdy jsem vycházela z metodologického přístupu Strausse a Corbinové (1999). Tato metoda je díky své jednoduchosti v kvalitativních výzkumech velmi hojně užívána – jedná se o proces, kdy jsou získané údaje rozebrány, konceptualizovány a následně složeny a přeorganizovány na základě přiděleného klíče. Zjednodušeně lze říct, že je celý text rozbit na jednotky, kterým jsou následně přidělena jména, a pak se s nimi po této proměně pracuje dál ve vlastním výzkumu.

4.1.4 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor je tvořen učiteli mateřských škol, kteří mají přímou zkušenost s prací s ukrajinskými dětmi.

Respondenti pro polostrukturované rozhovory jsou učitelé z mateřských škol v městě Příbrami. Respondenti dotazníkového šetření jsou učitelé z různých mateřských škol, kteří byli osloveni přes rozličné distribuční kanály – především přes pedagogická fóra na sociální síti Facebook. Tato metoda šíření dotazníku mi tak napomohla k oslovení širší škály zainteresovaných učitelů, kteří měli zájem se do výzkumu zapojit. Jako hlavní přínos této distribuce spatřuji fakt, že se jedná o spektrum pedagogických pracovníků z celé ČR, což opět významně zvyšuje validitu získaných dat.

4.1.5 Harmonogram výzkumu

Harmonogram výzkumu probíhal ve třech fázích.

První fáze (září 2024 – listopad 2024) byla přípravná – nejprve jsem si zvolila téma na základě obecného rámce, který jsem měla z praxe. Nutno podotknout, že jeho výběr nebyl zcela náhodný, neb jsem sama učitelkou v mateřské škole a tuto situaci jsem zažila. Z tohoto důvodu je mi téma blízké, ač to sebou nese i možná rizika tzv. insiderství.

Následující dva měsíce probíhala tvorba rešerše a studování odborné literatury tak, abych byla schopna formulovat výzkumné otázky.

Ve druhé fázi (listopad 2024 – leden 2025) jsem vytvořila dotazníky, které jsem zveřejnila na sociální platformě Facebook. Na základě odpovědí z dotazníků jsem vytvořila otázky k polostrukturovaným rozhovorům tak, abych pojala všechna palčivá témata, ke kterým se učitelky a učitelé nejčastěji vyjadřovali. V této části proběhly i samotné rozhovory. První rozhovor s paní ředitelkou mi ukázal nedostatky u otázek – hlavní myšlenka zůstala stejná, ale musela jsem otázky přeformulovat tak, aby jejich zadání bylo jasně srozumitelné, neb jsem použila moc odborné výrazy a respondentka tak bez ujasnění nevěděla, na co přesně má odpovídat.

Třetí fáze (leden 2025 – březen 2025) byla převážně analytická. Během dalších dvou měsíců jsem vyhodnocovala data a po jejich kompletizaci začala psát zprávu z výzkumu, kterou předkládám jako svou bakalářskou práci.

4.2 Výzkumné šetření

Dotazníkové šetření bylo realizováno v listopadu roku 2024. Cílem bylo získat přehled o zkušenostech učitelů mateřských škol s adaptací ukrajinských dětí. Úkolem šetření bylo zjistit, jaké metody používají učitelé nejčastěji v začleňování těchto dětí a jejich názor na efektivitu těchto metod. Další významnou úlohou bylo zjistit, co považují za největší problém při své práci a případně navrhnout konceptuální změny, které by v praxi pomohly učitelům ve stejné situaci.

Celkem odpovědělo 88 respondentů z různých mateřských škol v ČR. Většina respondentů má praxi ve školce více než 6 let, všichni dotazovaní mají zkušenosti s ukrajinskými dětmi ve třídě. Šetření bylo anonymní a probíhalo v online formě prostřednictvím sociálních sítí.

Dotazník obsahoval 9 otázek, které byly zaměřené na zjišťování:

1. které metody používali učitelé během adaptace ukrajinských dětí a které z nich považují nejúčinnější;
2. s jakými překážkami se učitelé často setkávali při adaptaci ukrajinských dětí, a dále pak jakou podporu a pomoc by uvítali při práci s ukrajinskými dětmi.

Rozhovor byl pilotován paní ředitelkou vybrané mateřské školy z Příbrami. Na tomto rozhovoru jsem si ověřila, zda jsou otázky srozumitelné a zda získám relevantní informace vzhledem k výzkumným otázkám. Další rozhovory probíhaly v prosinci roku 2024 osobně. Rozhovory vycházely z předem připravených otázek a jejich pořadí se měnilo v návaznosti na výpovědi respondentek. Osloveny byly 3 učitelky v mateřských školách. Všechny dotazované učitelky zažily osobně příchod ukrajinských uprchlíků. Všechny respondentky byly informovány o nahrávání a zpracování získaných informací a dotazovány na jejich souhlas.

4.2.1 Analýza výzkumného šetření

Nejprve byl prostřednictvím facebookových skupin rozeslán dotazník mezi učitele mateřských škol po celé ČR, jehož cílem bylo získat kvantitativní data a širší přehled o zkušenostech a používaných metodách při adaptaci ukrajinských dětí. Na tuto část navazovaly rozhovory se třemi vybranými učitelkami mateřských škol, které poskytly hlubší vhled do problematiky a obohatily kvantitativní data o kvalitativní perspektivu.

Pro každou výzkumnou otázku jsou výsledky členěny následovně: nejprve je představena výzkumná otázka, následuje grafické vyhodnocení získaných dat, jejich analýza a interpretace, a na závěr pak klíčové poznatky z polostrukturovaných rozhovorů. Tento přístup umožňuje komplexní zodpovězení každé výzkumné otázky a propojení všech dat.

4.2.2 Výsledky výzkumu

V této části textu se věnuji zodpovězení otázek z teoretické části práce a reflektuji, jak jsou doporučované metody skutečně využívány v praxi.

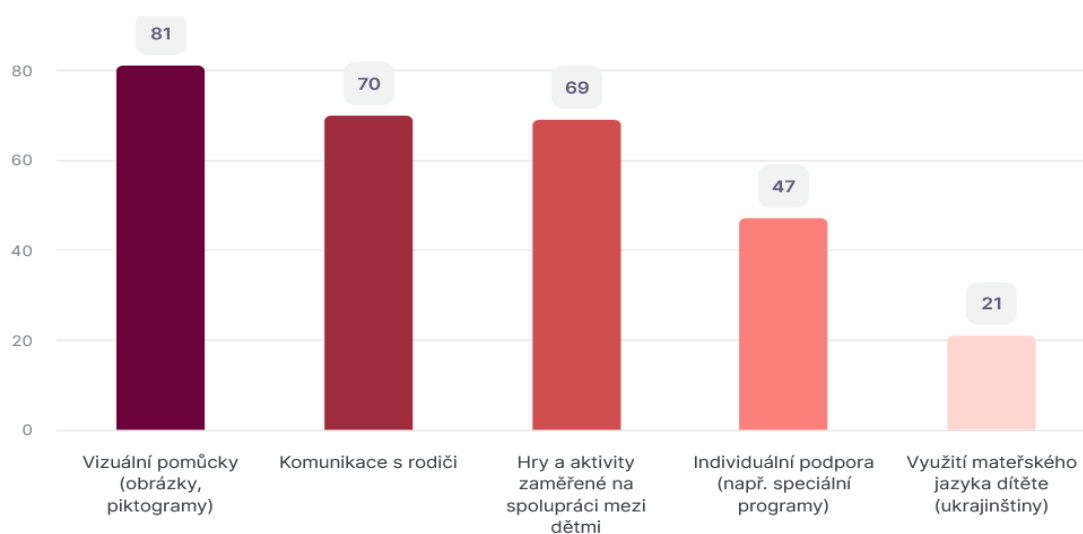
Výzkumná otázka č. 1

Jaké metody používají učitelé mateřských škol pro podporu adaptace ukrajinských dětí?

Výsledky z dotazníku

K odpovědi na tuto otázku byly využity dotazníkové otázky č. 3 a 4, které zjišťovaly, jaké metody pedagogické podpory jsou v praxi využívány a které se osvědčily nejvíce.

3. Používáte následující metody k podpoře adaptace ukrajinských dětí?

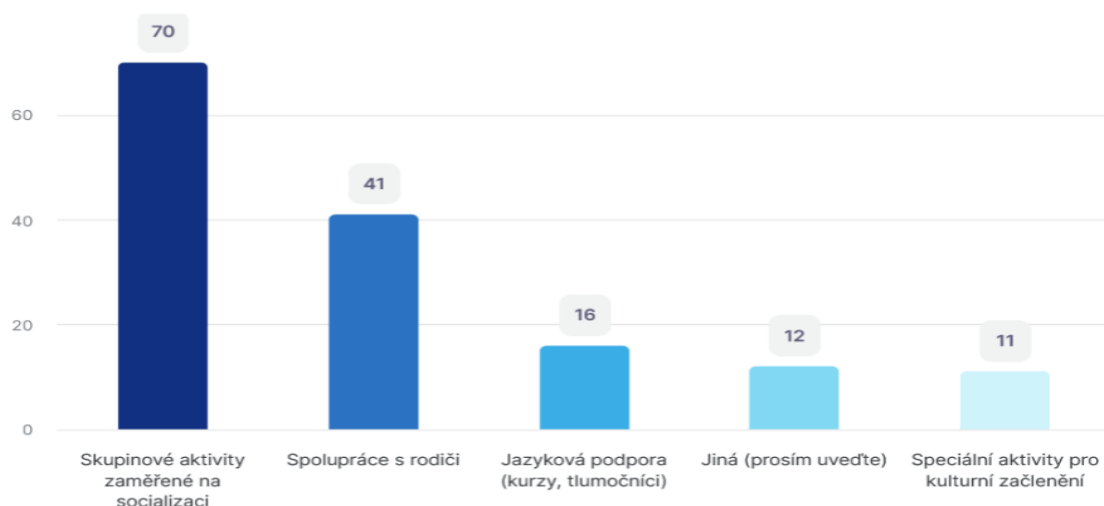
Respondenti v této otázce mohli vybrat více odpovědí. Nejvíce využívanou metodou jsou ve zkoumaném vzorku vizuální pomůcky, které uvedlo 100 % respondentů. Na základě výše zmíněných informací se tak lze domnívat, že vizualizace se v praxi osvědčila, a právě zábavné a zajímavé zobrazení pomáhá k pochopení konkrétního tématu i těm nejmenším dětem.

Druhou zvolenou metodou je komunikace s rodiči, kdy bylo již dříve zjištěno, že pomoc rodiny je pro dítě velice důležitá. Vzhledem k počtu kladných odpovědí lze usoudit, že i rodiče ukrajinských dětí mají zájem spolupracovat s učiteli a snaží se své děti maximálně podpořit při zvládnutí velmi náročného životního období. Spolupráce rodiny a mateřské školy tak funguje i v praxi.

Nejméně využívaná metoda dle dotazníku je zapojení mateřského jazyka k aktivizaci dítěte. Domnívám se, že tento výsledek může být ovlivněn i tím, že velká část učitelů

zkrátka ukrajinštinu neovládá. Řeč je navíc psána azbukou, což jistě mnohým komplikuje jednoduché zavedení do praxe.

4. Která z těchto následujících metod vám pomohla při podpoře adaptace ukrajinských dětí?

Nejčastěji zvolenou metodou byly skupinové aktivity zaměřené na socializaci dětí v kolektivu, kterou zvolilo 86 % respondentů. Tento výsledek není velkým překvapením, protože tato aktivita je častým využívaným prostředkem pro adaptaci i u česky hovořících dětí. Když ji však propojíme právě s vizualizací, která získala největší počet hlasů v předchozí otázce, ukrajinsky mluvící děti pak mají možnost se do aktivit zapojit smysluplně – tedy tak, že ví, co dělají, dělají to cíleně a chápou situaci, což jim zároveň pomáhá i s pochopením základních českých slov.

Druhou nejčastěji zvolenou metodou byla spolupráce s rodiči, kterou zvolilo 51 % účastníků. I tento výsledek se jeví zcela přirozeným. Všichni rodiče mají zájem o to, aby jejich děti byly šťastné, což tento výzkum jasně podtrhuje, protože bez aktivní oboustranné spolupráce by děti byly vystaveny zbytečnému stresu ze zcela neznámé situace a nového prostředí.

Nejméně volenou metodou byly speciální aktivity pro kulturní začlenění, což můžeme odůvodnit i tím, že tato metoda není tolik známa anebo je méně účinná ve srovnání

s nabízenými možnostmi. Je také třeba zmínit, že tento typ aktivit obnáší větší časovou náročnost, co se samotné přípravy týká. Dalším aspektem nutným ke zvážení je skutečnost, že je zároveň nutné ji každému ukrajinsky hovořícímu dítěti „ušít na míru“, aby po její realizaci u dítěte skutečně vyvolala pouze příjemné pocity.

Výsledky z rozhovoru

Z rozhovorů s učitelkami vyplynulo, že vizuální pomůcky skutečně používají velmi často. Jedná se o nejrůznější kartičky s ilustracemi, barevnou signalizací aktivit a jednoduché piktogramy pro základní instrukce.

Respondentky zdůraznily důležitost jednoduchosti jazyka, gestikulace a trpělivého přístupu ke každému z dětí. Některé učitelky uvedly, že kombinace vizuálních a jazykových metod pomáhá dětem rychleji pochopit pravidla a denní režim mateřské školy, což je jednoznačně velmi přínosným poznatkem pro běžnou praxi. Zároveň právě rychlé pochopení třídních pravidel a režimu dne pak i učitelkám velmi usnadňuje další práci s dětmi.

Shrnutí

Z provedeného dotazníkového šetření a rozhovorů s učitelkami mateřských škol bylo zjištěno, že nejčastěji aplikovanou metodou při podpoře adaptace ukrajinských dětí jsou **používání vizuálních pomůcek**. Mezi tyto pomůcky nejčastěji patří ručně tvořené karty s ilustracemi, které učitelky vyrábí dle individuálních potřeb dětí, barevná signalizace a jednoduché piktogramy pro základní instrukce. Tato metoda a používané pomůcky byly hodnoceny jako efektivní nástroj usnadňující orientaci dětí a podporující porozumění českému jazyku.

Druhou nejčastější metodou byla identifikována **spolupráce s rodiči**, která zdůrazňuje zásadní vliv rodinného prostředí na adaptační proces. Do jisté míry odsud lze vyčíst i snahu rodičů aktivně vycházet mateřské škole vstříc a spolupracovat s učitelkami. Třetí významnou metodou byly **skupinové aktivity zaměřené na socializaci**, jež umožňují vzájemnou interakci a napomáhají k začlenění dětí do kolektivu. Z rozhovorů rovněž vyplynulo, že kombinace vizuálních a jazykových metod včetně využití jednoduchého jazyka, gestikulace a trpělivého přístupu napomáhá dětem rychleji pochopit pravidla a denní režim mateřské školy.

Výše zmíněné výsledky tak dokládají, že dotazované učitelky v mateřských školách skutečně dle svého nejlepšího vědomí a svědomí reflektují aktuální metodiky a snaží se vzdělávací metody volit adekvátně dle individuálních potřeb ukrajinských dětí. Používáním vhodných metod maximálně podporují adaptaci dětí do kolektivu a eliminují tím míru stresu na minimum.

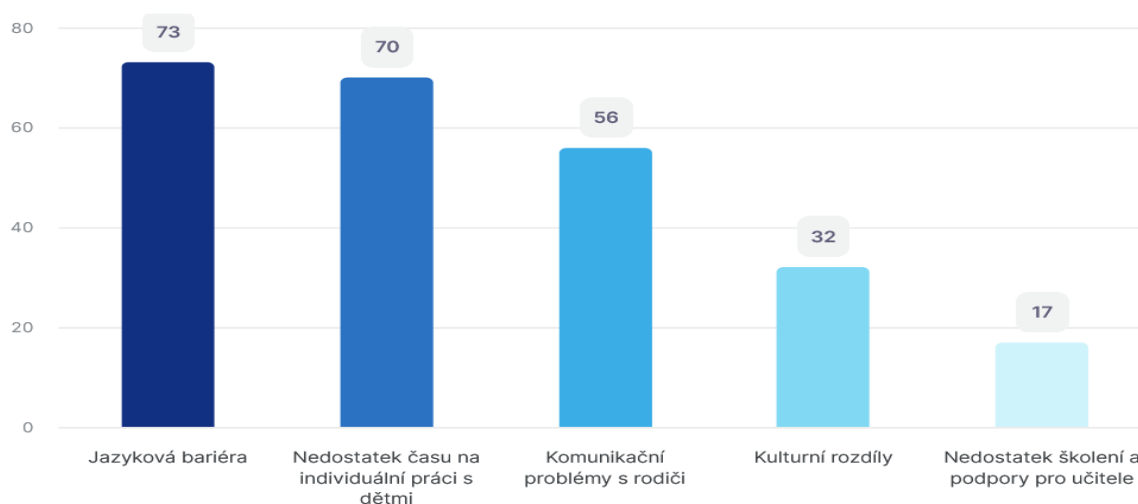
Výzkumná otázka č. 2

Jaké nejčastější problémy museli učitelé řešit při adaptaci ukrajinských dětí?

Výsledky z dotazníku

Tato otázka byla analyzována na základě odpovědí na dotazníkovou otázku č. 5, která mapovala překážky spojené s adaptací ukrajinských dětí v mateřských školách.

5. S jakými překážkami jste se setkal/a nejčastěji při adaptaci ukrajinských dětí?

Nejčastěji respondenti volili jazykovou bariéru, což se do značné míry jistě odráží i v komunikačních problémech s rodiči. Jazyková bariéra je však zcela přirozeným jevem, který se s postupem času eliminuje na minimum. Na druhé straně je zcela jasné, že při procesu adaptace se jedná o největší úskalí neb, sdělovaným informacím často nerozumí

ani rodiče, natož děti. V tomto ohledu je nutné, aby se do procesu adaptace do společnosti aktivně zapojila rodina, a všichni členové se pokusili v co nejkratším čase zvládnout alespoň základní fráze z českého jazyka.

Druhým problémem je nedostatek času na individuální práci s dětmi. Při plné kapacitě mateřských škol se učitelé musí věnovat všem zapsaným dětem. Práce s těmi nejmenšími je náročná a občas nesmírně složitá i bez jazykové bariéry. Je pak logické vyvodit, že nezbývá dostatek času na to, aby se učitelé zaměřili na zcela individuální práci s ukrajinskými dětmi.

Nedostatek školení a podpory pro učitele zvolilo pouze 17 hlasujících, což je dobré znamení v tom smyslu, že jsou zde institucionální snahy o plošná řešení a lze se domnívat, že dotazovaní učitelé byli na nově nastalou situaci řádně proškoleni.

Výsledky z rozhovoru

Rozhovory potvrdily, že jazyková bariéra je klíčovou výzvou, kterou se pedagogové snaží překonat pomocí vizuálních materiálů a gest. Další obtíží je komunikace s rodiči ohledně organizačních záležitostí. Respondentky doporučily zapojení tlumočnicka nebo cizojazyčného asistenta pedagoga, což by usnadnilo proces adaptace a zlepšilo vzájemné porozumění.

Shrnutí

Z výsledků dotazníkového šetření a rozhovorů vyplynulo, že nejvýznamnější překážkou při adaptaci ukrajinských dětí v mateřských školách je **jazyková bariéra**, která omezuje efektivní komunikaci mezi dětmi a pedagogy a ztěžuje začlenění dětí do kolektivu. Druhou nejčastěji uváděnou obtíží je **nedostatek času na individuální práci s dětmi**, což je spojeno s vysokým počtem dětí ve třídách a omezenými personálními kapacitami. Stálo by za úvahu zvážit systematictější řešení řízené státem, aby byly tyto problémy eliminovány. V okamžiku, kdy budou mít učitelky více času na individuální práci s dětmi, které potřebují inkluzivní přístup, proběhne proces adaptace daleko jednodušeji. Rozhovory potvrdily, že jazyková bariéra je překonávána především využíváním vizuálních materiálů a gestikulace. Pedagogové také poukázali na **problematickou komunikaci s rodiči**,

zejména v oblasti organizačních záležitostí, a doporučili zapojení tlumočnicka či cizojazyčného asistenta pedagoga, kteří by mohli podstatně usnadnit proces adaptace a přispět k efektivnějšímu vzájemnému porozumění.

Lze tak říci, že komunikace s rodiči, a jejich spolupráce se školou, je pro adaptační proces klíčová. Děti musí mít stabilní rodinné zázemí a oporu ve svých rodičích. Ti by je pak měli pozitivně motivovat, aby byly ochotné do skupinových aktivit vstupovat a tím se i lépe adaptovali. Učitelky potřebují v rodičích především partnery. Na druhé straně lze na základě výše sděleného vyhodnotit, že ani legislativní opora není nastavena adekvátně. K tomu, aby učitelky mohly s každým ukrajinským dítětem pracovat individuálně, by potřebovaly mnohem větší časovou dotaci či podporu ve formě vícejazyčného asistenta pedagoga.

Výzkumná otázka č. 3

Jaké metody se u dětí osvědčily při podpoře adaptace?

Vyhodnocení dotazníku

Odpovědi na tuto otázku byly shromážděny z dotazníkových otázek č. 7 a 8, které se zaměřily na hodnocení efektivity využitých metod v pedagogické praxi. Tyto dvě otázky byly otevřené, ve své práci tak uvádím pouze reprezentativní příklady.

7. Můžete popsat jednu nebo dvě metody, které se vám osvědčily při podpoře adaptace ukrajinských dětí?

Příklady odpovědí respondentů z dotazníkového šetření:

„Individuální přístup, zapojení se do kolektivu dětí, laskavý přístup, opakování českých slov při práci s demonstračními obrázky, nechat dítě rozkoukat při příchodu (tzv. netlačit na pilu).“

„Vizuální podpora režimu dne – chlapec byl velmi plačtivý, nechtěl se ze začátku zapojovat do aktivit, hodně se spoléhal na podporu naší paní provozní (Ukrajinka), jakmile jsme umístily s učitelkami do třídy „hodiny“ s posuvnou ručičkou, kde namísto čísel byly obrázky aktivit v MŠ, chlapec se měl čeho držet a začal do školky docházet bez slz.“

V komunikaci nám hodně pomáhá gestikulace, snažíme se vždy při komunikaci s chlapcem používat nějaký pohyb rukou, který by mu lépe napověděl, co po něm vyžadujeme nebo co bude následovat.“

8. Jakou další podporu byste uvítali, aby byl proces adaptace ukrajinských dětí úspěšnější?

Příklad odpovědi respondenta z dotazníkového šetření:

„Tlumočnicka/asistenta u malých dětí! Extra porada pro rodiče s dětmi s OMJ⁷ s tlumočnickem, aby lépe pochopili chod MŠ a její pravidla.“

Nejčastěji uváděnou metodou, která se osvědčila při podpoře adaptace dětí, byla vizuální podpora, zejména ve formě demonstračních hodin, piktogramů a obrazových materiálů. Tato metoda byla hodnocena jako efektivní nástroj pro orientaci dětí v každodenních aktivitách a režimu mateřské školy. Příkladem úspěšné implementace této metody byla situace, kdy umístění hodin s posuvnou ručičkou, jež místo čísel obsahovaly obrázky aktivit, umožnilo dítěti, které mělo potíže s adaptací, začít školku navštěvovat bez zbytečného stresu a slz. Vizuální podpora tak poskytla dětem konkrétní referenční bod, který jim pomáhal porozumět struktuře dne a předcházet neklidu.

Další účinnou metodou byl individuální přístup k dětem, který zahrnoval pravidelnou komunikaci, podporu při integraci do kolektivu a laskavý přístup ze strany pedagogů. K tomu byla často přidružena komunikace pomocí gestikulace, která usnadnila porozumění mezi pedagogy a dětmi. Tento přístup umožnil pedagogům efektivněji navázat kontakt s dětmi a podpořit jejich začlenění do kolektivu, zejména u těch, které měly jazykové bariéry.

V rámci hodnocení metod se rovněž objevily konkrétní návrhy na zlepšení procesu adaptace. Někteří respondenti vyjádřili potřebu tlumočnicka nebo asistenta pro děti s odlišným mateřským jazykem, což by mohlo usnadnit komunikaci a lepší pochopení pravidel a fungování mateřské školy. Další doporučení zahrnovala organizaci speciálních porad či poraden pro rodiče, které by pomohly zlepšit jejich porozumění fungování školky a usnadnily adaptaci jejich dětí.

⁷ Děti a žáci s odlišným mateřským jazykem.

Výsledky z rozhovoru

Rozhovory poskytly konkrétní příklady z praxe. Například jedno dítě bylo úspěšně podpořeno prostřednictvím hodin s piktogramy, které pomáhaly pochopit strukturu dne. Dále byla vyzdvihnuta role asistentů pedagoga, kteří zajišťovali nejen překlady, ale i individuální podporu při adaptaci dětí. Příklady zahrnovaly i aktivity s ukrajinskými pohádkami, které pomáhaly budovat kulturní mosty mezi dětmi. Je jasné, že se jedná o individuální postoj a pohled dotazovaných učitelů, ale lze vydedukovat, že je situace ve všech mateřských školách velmi podobná.

Shrnutí

V rámci hodnocení metod se objevily i konkrétní návrhy na zlepšení adaptace. Respondenti uvedli potřebu **tlumočníka nebo asistenta** pro děti s odlišným mateřským jazykem, což by umožnilo lepší komunikaci a usnadnilo pochopení pravidel a struktury školky. Další návrhy zahrnovaly **organizaci speciálních porad pro rodiče**, které by pomohly zlepšit jejich porozumění fungování školky a podpořily adaptaci jejich dětí.

Výsledky z rozhovorů přinesly konkrétní příklady z praxe, které potvrzují efektivitu uvedených metod. Například jedno dítě bylo úspěšně podporováno prostřednictvím hodin s piktogramy, které mu pomohly porozumět struktuře dne. Dále byla zdůrazněna role asistentů pedagoga, kteří nejen zajišťovali překlady, ale poskytovali i individuální podporu při adaptaci dětí. Zmiňovány byly i aktivity s ukrajinskými pohádkami, které pomáhaly vytvářet kulturní mosty mezi dětmi, čímž podporovaly jejich integraci a porozumění kulturním rozdílům.

Celkově lze říct, že kombinace vizuálních podpůrných metod, individuálního přístupu a asistence pro děti s jazykovými bariérami se ukázala jako klíčová pro úspěšnou adaptaci ukrajinských dětí v mateřských školách.

Domnívám se, že pokud by byly vyslyšeny žádosti učitelek, které vychází z jejich každodenní praxe – tj. byla jim státem poskytnuta větší opora a poskytnuto více času na individualizaci výuky, používané metody by byly zcela dostačující a dalo by se tak předcházet mnohým komplikacím do budoucna.

Diskuze

Cílem mé bakalářské práce bylo identifikovat metody, které učitelé mateřských škol používají k podpoře adaptace ukrajinských dětí. Jedním z hlavních záměrů tak bylo získat přehled o osvědčených přístupech, které usnadňují jejich integraci do českého vzdělávacího systému. Dále bylo cílem zmapovat výzvy, kterým učitelé při adaptaci čelí.

Vlna uprchlíků z Ukrajiny po roce 2022 vyvolala značný zájem o vypořádání se s aktuální situací – tj. děti uprchlíků co nejlépe začlenit do českého vzdělávacího systému. Při psaní své práce jsem však zjistila, že odborná literatura k tomuto tématu je značně omezená. Vycházela jsem především z pedagogických a metodických příruček, které jsou z mého pohledu velmi obecné a nelze je vždy aplikovat individuálně. Zároveň množství dostupných zdrojů k dané problematice nepovažuji za dostačující. Většina studií se zaměřuje na obecné principy inkluze vícejazyčných dětí, na druhé straně pokud je pedagog aktivní a o téma se sám zajímá, má možnost najít celou řadu účinných přístupů, které podporují úspěšnou adaptaci ukrajinských dětí v MŠ. Mezi nejefektivnější metody patří vizuální pomůcky, bilingvní podpora a přítomnost ukrajinsky mluvící osoby. Na druhé straně výzvy spojené s jazykovou bariérou, nedostatkem času a personálních kapacit stále představují značné překážky.

Výsledky výzkumu potvrzují pozitivní význam a důležitost systematické jazykové podpory, individuálního přístupu a spolupráce s rodinou. Zásadní význam je rovněž přikládán vizuální podpoře, neverbální komunikaci a strukturovanému dennímu režimu.

Proces adaptace ukrajinských dětí v mateřských školách byl identifikován jako komplexní a ovlivněný řadou faktorů, včetně jazykové bariéry, kulturních rozdílů a psychického stavu dětí prchajících před válečným konfliktem.

Zajímavým zjištěním výzkumu byl rozpor mezi odpověďmi učitelů na otázku týkající se potřeby školení pro práci s dětmi s odlišným mateřským jazykem. Většina učitelů uvedla, že školení nepovažují za nezbytné. V dalších odpovědích ale zároveň přiznali, že by jim speciální školení nebo pomůcky pro práci s ukrajinskými dětmi pomohly. Je tak otázkou, jak tuto situaci vyhodnotit, neb je možné ji interpretovat hned několika způsoby. Lze se tak domnívat, že učitelé zkrátka z vlastní iniciativy využívají aktualizované a moderní metodiky. Ti aktivní, kteří mají zájem na tom, aby adaptace

skutečně proběhla hladce. Tito učitelé jsou ochotni trávit jejich dohledáváním a následným studiem svůj osobní čas. Na druhé straně by systematickou podporu neodmítli, pokud by jim byla nabídnuta.

Závěr

Cílem bakalářské práce je zmapovat a analyzovat systém a metody podpory, které učitelé využívají k podpoře úspěšné adaptace ukrajinských dětí. Dalším cílem je identifikovat problematické situace, kterým byli učitelé v průběhu adaptačního období vystaveni. Třetí výzkumný cíl se zaměřuje na zjištění osvědčených metod, které se dotazovaným učitelům nejlépe osvědčily. V kontextu této problematiky pak bylo snahou vylíčit celou situaci jako komplexní přehled aktuální situace. Zachytila jsem celý proces od potenciálního nástupu cizojazyčných dětí do mateřských škol, přes připravenost mateřských škol reagovat na daný stav, až po samotnou adaptaci vícejazyčných dětí, včetně všech možných úskalí tohoto procesu.

Výsledky výzkumu jasně ukazují, že se při procesu adaptace ukrajinských dětí nejvíce osvědčily vizuální pomůcky. Tyto pomůcky zahrnují obrázky, piktogramy a další vizuální nástroje, které dětem pomáhají porozumět pokynům a situacím ve školce. Velmi efektivní bylo také využívání překladače nebo předávání pokynů (či jednotlivých slov) nejprve v ukrajinštině a následně v češtině, což přispívalo k postupnému rozšiřování slovní zásoby dětí.

Z odpovědí učitelů vyplynulo, že nejčastějším problémem při adaptaci ukrajinských dětí je jazyková bariéra, která komplikovala každodenní komunikaci. Používání nových metod však bylo časově náročné a učitelé často naráželi na další překážku v podobě nedostatku času na individuální práci s dětmi. Ve třídách s vysokým počtem dětí nebylo možné věnovat ukrajinským dětem dostatek pozornosti. Velký počet dětí ve třídě zároveň vytvářel hlučné a stresující prostředí, které pro ukrajinské děti procházející náročným obdobím adaptace mohlo být nepříjemné. Učitelé v této souvislosti často vyjadřovali potřebu asistenta pedagoga nebo menších skupin dětí, které by umožnily efektivnější práci.

Z výsledků šetření rovněž vyplynulo, že by učitelé ve škole uvítaly osobu, která ovládá ukrajinský jazyk. Například asistenta pedagoga nebo externího pracovníka. Všichni respondenti shodně považují za velký přínos mít někoho, kdo by mohl pomoci rodičům v obtížných situacích s komunikací či překladem důležitých dokumentů. Zároveň

by ocenili pomoc přímo ve třídě, zejména při práci s ukrajinskými dětmi. Na otázku, zda by uvítali speciální školení, většina učitelů odpověděla, že tato školení nepovažují za zásadní. Přesto se z dalších odpovědí ukázalo, že by podporu ve formě školení nebo dostupnost ukrajinských pomůcek uvítali. Jedná se tak především o podporu pedagogických pracovníků, kteří ve své každodenní praxi vidí limity nastaveného systému. Stálo by za zvážení posílení personálu mateřských školek, aby učitelé měli více času a prostor se dětem, které to potřebují, věnovat více času individuálně.

Závěrem lze říci, že proces adaptace ukrajinských dětí neustále probíhá a postupně se vyvíjí. Tato práce přináší přehled efektivních prostředků, které se osvědčily respondentům v praxi. Zároveň otevírá otázky k diskuzi pro další systematická řešení. Každé dítě je individualita a zaslouží si naši maximální podporu a pomoc, aby v budoucnu mohlo vést zcela plnohodnotný a šťastný život.

Seznam použitých informačních zdrojů

Tištěné publikace:

- Felcmanová, A. (2015). *Persona Dolls – panenky s osobností. Jak rozvíjet prosociální postoje dětí*. Vzdělávací program Varianty.
- Frydenberg, E., Deans, J., & Liang, R. (2020). *Promoting well-being in the pre-school years: Research, applications and strategies*. Routledge.
- Gavora, P. (2012). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Paido.
- Hendl, J. (2016). *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Portál.
- Hendl, J. (2023). *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Portál.
- Holečková, K. (2020). *Jazyková podpora dětí s odlišným mateřským jazykem v mateřské škole*. Masarykova univerzita.
- Holečková, J., & Bartoš, P. (2019). *Adaptace dětí na mateřskou školu: Průvodce pro pedagogy*. Grada.
- Chrástka, M. (2007). *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu*. Grada.
- Kořa, J. (2015). Hlavní činitele socializace. In R. Jedlička et al., *Poruchy socializace u dětí a dospívajících*. Grada.
- Linhartová, T., & Loudová Stralczyńska, B. (2018). *Děti s odlišným mateřským jazykem v mateřských školách*. META, o.p.s.
- Martínek, R., & Hanušová, M. (2022). *Integrace dětí s jiným mateřským jazykem: Teorie a praxe*. Grada.
- Morgensternová, M., Šulová, L., Štětovská, I., Gruber, J., Šípek, J., Loučimová, B., Moravcová, M., & Vejvodová, M. (2007). *Interkulturní psychologie*. Karolinum.
- Vaněk, M., & Mücke, P. (2015). *Třetí strana trojúhelníku: Teorie a praxe orální historie*. Karolinum.
- Najmonová, M., Lietavcová, M., & Vítečková, M. (2023). *Spolupráce mateřské školy se školským poradenským zařízením*. Pasparta.
- Napínová, K., & Svoboda, J. (2021). *Kulturní rozdíly a jejich vliv na adaptaci dětí v předškolním věku*. Ostravská univerzita.
- Novotná, J. (2020). *Inkluzivní přístup v mateřských školách: Jak podpořit děti s jiným mateřským jazykem*. Portál.
- Průcha, J., & Veteška, J. (2012). *Andragogický slovník*. Grada.

- Sokolová, H., & Pokorná, A. (2024). *Adaptace dítěte v mateřské škole, aneb, Budování emočního bezpečí dítěte: Příručka pro učitele a rodiče*. Raabe.
- Splavcová, H., & Kropáčková, J. (2016). *Vzdělávání dětí od dvou let v MŠ*. Portál.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Albert.
- Šafránková, M., & Procházková, L. (2019). *Rodiče a učitelé: Spolupráce při adaptaci dětí na mateřskou školu*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Šírová, E. (2015). Metody poznávání a rozvíjení individuálních potřeb předškolních dětí v interakci s dospělými. In V. Mertin et al., *Psychologie pro učitelky mateřské školy* (s. 94–112). Portál.
- Šmelová, E. (2015). *Adaptace dětí v mateřské škole*. Masarykova univerzita.
- Štěpánková, P. (2021). *Adaptace dětí s odlišným mateřským jazykem: Praktické přístupy a strategie*. Karolinum.
- Štěpánková, L. (2020). *Pedagogická podpora a adaptace dětí v předškolním věku*. Portál.
- Švaříček, R., & Šedřová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Portál.
- Vágnerová, M. (2018). *Vývojová psychologie: Děti a dospívající*. Karolinum.
- Valenta, J., & Schmidová, M. (2018). *Multikulturní výchova v mateřské škole*. Portál.

Internetové zdroje:

- Česká školní inspekce. (2023). *Tematická zpráva – Integrace a vzdělávání dětí a žáků cizinců*. <https://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Tematicke-zpravy/Tematicka-zprava-%E2%80%93-Integrace-a-vzdelavani-deti-a-z>
- Člověk v tísni. (2024). *Víte, co přesně znamenají termíny migrant, cizinec či uprchlík?* <https://www.clovekvtsni.cz/migracni-terminologie-4588gp>
- Evropský parlament. (2022). *Reakce EU na ukrajinskou uprchlickou krizi*. <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/priorities/ukrajina/20220324STO26151/reakce-eu-na-ukrajinskou-uprchlickou-krizi>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2022). *Lex Ukrajina a přijetí ukrajinských dětí do českých mateřských škol*. <https://www.edu.cz>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. (2024). *Metodika Lex Ukrajina*. https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2024/01/Methodika_lex_ukrajina_zari_241.pdf

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2021). *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. MŠMT. <https://www.msmt.cz>

Metodický portál RVP.cz. (2023). *Vizuální podpora v MŠ*. <https://rvp.cz>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2022). *Začleňování dětí s OMJ do předškolního vzdělávání*. MŠMT.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2024). *Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*. e-Sbírka.

Naši Ukrajinci. (n.d.). *Školy a školky*. Naši Ukrajinci. <https://www.nasiukrajinci.cz/cs/skoly-a-skolky/>

Národní pedagogický institut České republiky. (2019). *K jazykovým dovednostem dětí předškolního věku s odlišným mateřským jazykem*. <https://www.npi.cz/images/isbn/978-80-7578-041-6.pdf>

Nešpor Z. R. (ed). (2017). *Sociologická encyklopedie. Migrace*. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Migrace>

Univerzita Karlova. (2018). *Etický kodex*. <https://cuni.cz/uk-5317.html>

Seznam příloh

Příloha 1 – Otázky pro polostrukturovaný rozhovor

Příloha 2 – Otázky k dotazníkovému šetření

Příloha 1 – Otázky pro polostrukturovaný rozhovor

1. Kolik dětí z Ukrajiny máte ve třídě a jak dlouho už vám chodí?
2. Jakým způsobem komunikujete s rodiči? Byly spíš nápomocní v adaptaci dítěte nebo naopak?
 - Jaké metody komunikace se osvědčily?
 - Jakou podporu poskytujete rodičům?
3. Můžete popsat, jaké konkrétní metody používáte k podpoře adaptace ukrajinských dětí ve vaší třídě?
 - Jaké metody se vám osvědčily nejvíce?
4. Jaký je podle vás největší problém nebo výzva při adaptaci ukrajinských dětí v mateřské škole?
 - Jak se snažíte tyto problémy řešit?
 - Jakou podporu byste uvítali pro lepší zvládnutí těchto výzev?)
5. Jak se snažíte překonat jazykovou bariéru, která může vzniknout mezi vámi a ukrajinskými dětmi?
 - Používáte nějaké vizuální pomůcky nebo jinou formu podpory?
 - Jak do procesu zapojujete ostatní děti ve třídě?
6. Jak vnímáte emocionální a sociální adaptaci ukrajinských dětí v kolektivu (třídě)?
7. Měli jste v rámci vaší školy nebo od zřizovatele nějaké speciální školení nebo podporu zaměřenou na práci s dětmi z jiného kulturního prostředí?
 - Pokud ano, jaké byly hlavní body tohoto školení?
 - Cítíte, že by bylo užitečné mít více takových školení?
8. Jaké máte celkové zkušenosti s adaptací ukrajinských dětí ve vaší mateřské škole?
 - Co považujete za největší úspěchy?
 - Jaké změny byste doporučili, aby byl proces adaptace efektivnější?

Příloha 2 – Otázky k dotazníkovému šetření

Uzavřené otázky (s výběrem z možností):

1. Jak dlouho pracujete v mateřské škole?
 - Méně než 1 rok
 - 1-3 roky
 - 4-6 let
 - Více než 6 let
2. Máte zkušenost s adaptací ukrajinských dětí ve vaší třídě?
 - Ano
 - Ne
3. Používáte následující metody k podpoře adaptace ukrajinských dětí?
 - Vizuální pomůcky (obrázky, piktogramy)
 - Hry a aktivity zaměřené na spolupráci mezi dětmi
 - Individuální podpora (např. speciální programy)
 - Využití mateřského jazyka dítěte (ukrajinštiny)
 - Komunikace s rodiči
4. Která z těchto následujících metod vám pomohla při podpoře adaptace ukrajinských dětí?
 - Spolupráce s rodiči
 - Jazyková podpora (kurzy, tlumočníci)
 - Speciální aktivity pro kulturní začlenění
 - Skupinové aktivity zaměřené na socializaci
5. S jakými překážkami jste se setkala nejčastěji při adaptaci ukrajinských dětí?
 - Jazyková bariéra
 - Kulturní rozdíly
 - Nedostatek školení a podpory pro učitele
 - Nedostatek času na individuální práci s dětmi
 - Komunikační problémy s rodiči
6. Myslíte si, že školení zaměřené na práci s dětmi z odlišných kulturních prostředí by vám pomohlo lépe zvládat adaptaci ukrajinských dětí?

- Ano
- Ne
- Nejsem si jistý/á

Otevřené otázky:

7. Můžete popsat jednu nebo dvě strategie, které se vám osvědčily při podpoře adaptace ukrajinských dětí?
8. Jakou další podporu byste uvítali, aby byl proces adaptace ukrajinských dětí úspěšnější?
9. Jaké pozitivní změny jste pozorovali u ukrajinských dětí, které prošly adaptačním procesem ve vaší třídě?

Vyjádření k využití nástrojů umělé inteligence

V rámci zpracování mé bakalářské práce na téma *Zkušenosti učitelů s adaptací ukrajinských dětí v mateřské škole* nebyly využity nástroje umělé inteligence (AI).

Jana Pammerová